

Міністерство освіти і науки України
Херсонський державний аграрний університет
Економічний факультет

Кафедра філософії та соціально-гуманітарних дисциплін

Методичні рекомендації
для проведення практичних занять з дисципліни
«Проектування професійної діяльності та підготовки фахівців»

Галузь знань	01 «Освіта / Педагогіка»
Спеціальність	015 Професійна освіта (Економіка)
Кваліфікація	Магістр з професійної освіти (Економіка)

Херсон – 2019

Методичні рекомендації для проведення практичних занять з дисципліни «Проектування професійної діяльності та підготовки фахівців» для здобувачів другого (магістерського) рівня вищої освіти економічного факультету спеціальності 015 Професійна освіта (Економіка)

Розробники: канд.пед.наук, доцент Варнавська І.В.

Затверджено на засіданні кафедри професійної освіти
Протокол №1 від 27 серпня 2019 року

Схвалено науково-методичною комісією зі спеціальності *Професійна освіта (Економіка)*
Протокол №1 від 27 серпня 2019 року

ЗМІСТ

1. Опис навчальної дисципліни	4
2. Мета і завдання навчальної дисципліни.....	4
3. Зміст навчальної дисципліни.....	6
4. Зміст практичних занять за темами.....	7

Опис навчальної дисципліни

Найменування показників	Галузь знань, спеціальність (напрямок підготовки), освітній рівень	Характеристика навчальної дисципліни	
		денна форма навчання	заочна форма навчання
Кількість кредитів – 5	<i>Галузь знань</i> 01. Освіта	Варіативна	
Змістових частин – 2	<i>Спеціальність:</i> 015 Професійна освіта (Економіка)	Рік підготовки:	
Індивідуальне науково-дослідне завдання: <i>Підготовка презентації із актуальних питань</i>		5-й	6-й
Загальна кількість годин – 150		Семестр	
		2-й	2-й
Тижневих годин для денної форми навчання: аудиторних – 2год самостійної роботи студента – 4год	<i>Освітній рівень:</i> другий (магістерський)	Лекції	
		12 год.	16 год.
		Практичні, семінарські	
		18 год.	12 год.
		Лабораторні	
		год.	год.
		Самостійна робота	
		120 год.	122 год.
		Індивідуальні завдання: год.	
Вид контролю:			
екзамен	екзамен		

Мета і завдання навчальної дисципліни

Метою навчальної дисципліни «Проектування професійної діяльності та підготовки фахівців» є формування у майбутніх магістрів-економістів системи знань про особливості педагогічної професії, специфіки проектування професійної діяльності.

Основними завданнями вивчення навчальної дисципліни «Проектування професійної діяльності та підготовки фахівців» є ознайомлення студентів із знання про сутність, особливості, цілі та функції професійної кар'єри; систему психологічних методів, які сприяють соціальному і професійному самовизначенню особистості з метою її адаптації до умов реалізації власної професійної кар'єри.

Згідно з вимогами освітньо-професійної програми студенти повинні:

знати:

- особливості педагогічної професії;
- сутність, особливості, цілі та функції професійної кар'єри;
- поняття «особистість та управління процесом її формування»;

- особливості психолого-педагогічної діагностики фахівців, що планують побудувати професійну кар'єру (виявлення здібностей до навчання, рівня практичних умінь та навичок зі спеціальності, глибини мотивації та професійної спрямованості);
- специфіку професійної діяльності й професійне самовизначення.
- оптимальні стратегії і тактики побудови професійної кар'єри та їх своєчасне корегування;
- реальні перспективи професійного просування;
- специфіку індивідуальних консультацій із фахівцями;
- систему психологічних методів, які сприяють соціальному і професійному самовизначенню особистості з метою її адаптації до умов реалізації власної професійної кар'єри;
- психологічні тренінгові програми, спрямовані на формування у фахівців, які будують кар'єру, розвиток саморегуляції.

ВМІТИ:

- визначати загальні засади педагогічної професії;
- з'ясувати залежність між професійною діяльністю і професійною підготовкою фахівця;
- володіти полемічним мистецтвом (диспут, полеміка, дискусія);
- складати професійне портфоліо;
- знаходити можливі засоби переконання відносно предмета мовлення та правильної побудови аргументу;
- проводити глибокої психолого-педагогічної діагностики фахівців, що планують побудувати професійну кар'єру (виявлення здібностей до навчання, рівня практичних умінь та навичок зі спеціальності, глибини мотивації та професійної спрямованості);
- створювати ефективні усні та мультимедійні презентації.
- проводити психологічні тренінгові програми, спрямовані на формування у фахівців, які будують кар'єру, знань, умінь та навичок самостійного професійного навчання; розвиток саморегуляції.

У результаті вивчення навчальної дисципліни студент повинен отримати:

- здатність мотивувати людей і рухатися до спільної мети;
- здатність оцінювати та забезпечувати якість виконуваних робіт;
- здатність свідомо та соціально відповідально діяти на основі етичних міркувань та принципів академічної доброчесності;
- здатність до самоосвіти та підвищення кваліфікації;
- здатність до професійної комунікації в сфері педагогіки та економіки;
- здатність виявляти, ставити та вирішувати проблеми, застосовувати знання в практичних ситуаціях;
- здатність застосовувати нові підходи до аналізу, прогнозування, критичного осмислення проблем у професійній діяльності та прийняття рішень у складних непередбачуваних умовах;
- здатність розробляти та викладати методики впровадження результатів наукових досліджень та пропозиції щодо підвищення ефективності діяльності.

Програмні результати навчання:

- уміти використовувати сучасні інформаційні технології та ресурси у професійній, інноваційній та/або науковій діяльності;
- діяти з дотриманням етичних норм, цінувати індивідуальне і культурне різноманіття, дотримуватися у професійній діяльності принципів толерантності, діалогу і співробітництва;
- застосовувати здобутки психолого-педагогічної теорії та практики, навички консультування з питань освіти та економіки при проектуванні та реалізації навчальних/розвивальних проектів на засадах студентоцентрованого підходу;

- організувати освітній процес (співпрацю в команді), керувати пізнавальною діяльністю, здійснювати контроль і моніторинг результатів діяльності;
- обґрунтовувати ідеї та обирати інноваційні рішення, програмне забезпечення та інструменти у соціально-економічній та освітній діяльності;
- застосовувати наукові підходи до формування та обґрунтування ефективних стратегій в економічній та освітній діяльності.

Зміст навчальної дисципліни

Змістова частина 1. Професійна діяльність і особистість педагога

Тема 1. Особливості педагогічної професії.

Загальні засади педагогічної професії. Аналіз професійної діяльності фахівця. Поняття професійної діяльності фахівця та її особливості. Залежність між професійною діяльністю і професійною підготовкою фахівця. Спеціальність і спеціалізація у професійній діяльності

Тема 2. Особистість та управління процесом її формування.

Індивід та особистість. Поняття про індивідуальність. Психологічна структура особистості. Основні компоненти особистості. Активність особистості та самоуправління. Біологічне і соціальне у структурі особистості. Психічні процеси, властивості та стани у структурі особистості. Формування особистості. Формування особистості засобами навчання. Виховання в умовах інформаційно-освітнього середовища. Особистісно орієнтоване виховання Особистість і колектив. Конфліктологія. Акцентуація особистості

Тема 3. Аналіз соціальної діяльності фахівця.

Структура соціальної діяльності фахівця та її призначення. Основні завдання і функції соціальної діяльності фахівця. Соціальна спрямованість діяльності фахівця та модель особистості

Змістова частина 2. Проектування майбутньої професійної діяльності

Тема 4. Аналіз професійної діяльності фахівця

Поняття професійної діяльності фахівця та її особливості. Залежність між професійною діяльністю і професійною підготовкою фахівця. Спеціальність і спеціалізація у професійній діяльності.

Тема 5. Загальна схема побудови моделі фахівця та його професійної діяльності

Основна логічна структура моделі фахівця. Кваліфікаційна характеристика та професіограма як складові моделі діяльності фахівця. Професійна культура майбутнього викладача

Тема 6. Проектування професійної діяльності викладача вищої школи як соціально значущий процес та пріоритетне завдання

Сутність і зміст виробничих завдань і функції фахівця. Професійна діяльність викладача вищої школи та її проектування. Професійно важливі якості фахівця за спеціалізацією «викладач вищої школи». Самоорганізація та самоосвіта викладача у процесі педагогічної самореалізації

Зміст практичних занять за темами

Тема 1

ОСОБЛИВОСТІ ПЕДАГОГІЧНОЇ ПРОФЕСІЇ

1. Загальні засади педагогічної професії.
2. Становлення і розвиток педагогічної професії
3. Особливості педагогічної професії
4. Структура педагогічної діяльності
5. Стили педагогічної діяльності

Література

1. Основи педагогіки та психології вищої школи в Україні / під ред. В. М. Галузинського, М. Б. Євнух. – К. : ШТЕЛ, 1995. – 168 с.
2. Основи професіографії / С. Я Карпіловська, Р. І. Мігельман, В. В. Синівський та ін. – К. : МАУП, 1997. – 146 с.
3. Пономарьов О. С. Моделювання діяльності фахівця: підручник / О.С. Пономарьов, О. М. Касьянова. – Х. : НТУ «ХП», 2011. – 236 с.

Практична частина

1. Укладіть конспект теоретичного матеріалу теми:

1. Професійна діяльність і особистість педагога

Освіта є запорукою майбутнього країни, важливою складовою її національної безпеки. Саме тому кожна держава опікується проблемами освіти. Державна національна програма «Освіта. Україна ХХІ ст.» визначила стратегію розвитку освіти в Україні, пріоритетні напрями та шляхи створення системи безперервного навчання і виховання для досягнення високих освітніх рівнів, забезпечення можливостей постійного духовного самовдосконалення особистості, формування інтелектуального та культурного потенціалу як найвищої цінності нації. Серед найважливіших завдань національної школи — відродження української мови, традицій та обрядів, культури; формування національної самосвідомості, гуманістичної моралі на основі національної, нового типу мислення як ноосфери, нової свідомості і розуміння людиною свого місця в суспільстві та житті. Визначальною фігурою у виховному процесі школи є вчитель. Його діяльність спрямована на становлення дитини як особистості, громадянина і фахівця, на зміцнення інтелектуального та духовного потенціалу нації.

1.1. Загальні засади педагогічної професії

За всіх часів професія вчителя була дуже важливою. Завдяки педагогічній діяльності не переривається зв'язок поколінь. Без неї складно уявити розвиток суспільства чи окремої людини. У процесі взаємодії вчителя і учня народжуються нові ідеї, формуються духовні і матеріальні цінності, творчий потенціал особистості.

Сутність і функції педагогічної діяльності

Педагогічна діяльність є особливим видом соціальної діяльності, яка спрямована на передавання новим поколінням накопичених людством досвіду і культури, створення умов для їх особистісного розвитку.

Педагогічна (грец. *paídos* — дитина і *agb* — веду) **діяльність** — вид діяльності, змістом якого є навчання, виховання, освіта і розвиток підрастаючого покоління.

Основний зміст педагогічної професії становлять взаємини з людьми. Завдання вчителя — якнайглибше зрозуміти учня, задовольнити його запити, допомогти у становленні особистості. Це посилює роль особистісних взаємин у педагогічному процесі і акцентує на важливості моральних аспектів. Такий вид діяльності може бути професійним і непрофесійним. Непрофесійною є педагогічна діяльність батьків із виховання дітей у сім'ї.

Усе сімейне життя з його повсякденними турботами, радощами і драмами — це уроки, які дають дорослі дітям. І ці уроки, як правило, впливають на людину все життя, формуючи її педагогічні погляди на виховання наступного покоління дітей. Професійна педагогічна діяльність передбачає спеціальну освіту, тобто оволодіння системою спеціальних знань, умінь і навичок, необхідних для виконання функцій, пов'язаних із певною професією. Людину, яка професійно займається педагогічною діяльністю, називають вихователем, учителем, викладачем, педагогом. Часто це залежить від закладу, в якому вона працює (вихователь — у дитячому садку; учитель — у школі; викладач — у технікумі, училищі, вищому навчальному закладі). Педагог (родове поняття щодо всіх названих вище) — фахівець, який має спеціальну підготовку і професійно здійснює навчально-виховну роботу в різних освітньо-виховних системах. У педагогіці слід розмежовувати терміни «педагогічна професія», «педагогічна спеціальність» і «педагогічна кваліфікація».

Професія — вид трудової діяльності, що характеризується сукупністю вимог до особистості. Спеціальність є видом занять у межах цієї професії.

Кваліфікація — рівень і вид професійної підготовленості, що характеризує можливості спеціаліста у розв'язанні певного виду завдань.

Випускники педагогічних навчальних закладів здобувають різні рівні педагогічної кваліфікації: молодші спеціалісти — випускники педучилищ та інших навчальних закладів еквівалентного рівня акредитації; бакалаври — випускники коледжів, інститутів педагогічного профілю; спеціалісти — випускники інститутів, інших навчальних закладів еквівалентного рівня акредитації; магістри — фахівці, що закінчили інститут, університет, академію чи інший навчальний заклад, який має відповідні сертифікат і рівень акредитації.

Діяльність педагога є неперервним процесом розв'язання різноманітних завдань і реалізується в таких видах:

- а) викладання (управління переважно пізнавальною діяльністю школярів);
- б) виховна робота (організація виховного середовища та управління різноманітними видами діяльності, зокрема пізнавальною, вихованців із метою їх гармонійного розвитку);
- в) класне керівництво (організація навчання і виховання учнівського колективу в певному класі);
- г) діяльність із самоосвіти і професійного самовиховання;
- г) управлінська діяльність (діяльність керівників освітніх закладів та їх заступників);
- д) організаторська діяльність (діяльність організаторів дитячого та юнацького руху в школі і поза нею);
- е) методична діяльність (діяльність методистів із вивчення досягнень психолого-педагогічних наук і передового педагогічного досвіду);
- є) позашкільна діяльність (робота у позашкільних закладах, дитячих кімнатах міліції);
- ж) науково-дослідницька діяльність (діяльність педагогів-експериментаторів).

Завдання і зміст навчання та виховання всебічно розвиненої особистості зумовлюють такі функції вчителя:

- інформативну (учитель транслює певну інформацію);
- розвивальну (розвиває мислення, уяву, мову школярів);
- виховну (формує переконання, систему ставлень, готовність до налагодження стосунків з оточенням);
- орієнтувальну (орієнтує в різноманітній інформації, моральних цінностях);
- культурологічну (сприяє засвоєнню культурних надбань суспільства, загальнолюдських ідеалів, системи цінностей, формуванню базової культури особистості);
- мобілізаційну (мобілізує на виконання вправ, завдань, справ);
- стимулювальну (шукає шляхів переведення дитини на позицію суб'єкта власної життєдіяльності, щоб дитина «захотіла» вчитися, розвиватися, виховуватися);
- конструктивну (конструює урок, позакласні заняття, різнорівневу самостійну роботу і спілкування тощо);
- комунікативну (спілкування з учнями, їхніми батьками, колегами по роботі);

- організаційну (організовує учнів, інших учителів, батьків, самого себе на уроки, позакласні заходи тощо);
- соціалізуюча (готує дитину до встановлення взаємних стосунків з реальним соціальним середовищем, яке не завжди ідеально організоване);
- управлінську (керує діяльністю учнів, спрямовує в необхідному напрямі, привчає дітей до самоврядування);
- діагностичну (володіє інформацією про стан дитини, визначає рівень, недоліки та прогалини в знаннях, вихованості, готовності до взаємодії із соціальним оточенням);
- дослідницьку (досліджує особистість учня, дитячий колектив, навченість і вихованість школярів);
- прогностичну (передбачає зміни, що відбуваються з учнями, дитячим колективом, прогнозує їх динаміку на основі виявлення і аналізу певних тенденцій);
- психотерапевтичну (надає дитині вчасну психологічну допомогу, спрощує, а не ускладнює життя учня, запобігає виникненню в його житті конфліктів, пом'якшує або компенсує негативні впливи, допомагає жити у злагоді з оточенням та у згоді із самим собою);
- рекреаційну (створює умови для ефективного навчання, вчасного відновлення фізичних та психічних сил учня);
- здоров'язберігальну (сприяє збереженню і зміцненню фізичного, психічного, духовного здоров'я учнів);
- коригувальну (вносить зміни в діяльність учнів, загалом у педагогічний процес та його результати, виправляє недоліки);
- методичну (аналізує рівень власної роботи, використаних методик, визначає їх ефективність, виявляє та усуває недоліки, накреслює перспективні зміни, розробляє нові методичні підходи та прийоми власної діяльності і діяльності учнів).

Усі функції, які виконує вчитель у процесі професійної діяльності, можна розглядати у кількох проєкціях і на різних рівнях: термінальні, або функції-цілі (навчальна, виховна, розвивальна, соціалізуюча та ін.); інструментальні, або функції-засоби (інформативна, діагностична, стимулювальна, прогностична, психотерапевтична, рекреаційна та ін.), операційні, або функції-прийоми (управлінська, коригувальна, методична та ін.) (В. Семиченко). Вчитель реалізує означені функції у різноманітних видах викладацької і виховної діяльності.

2. Становлення і розвиток педагогічної професії

Професія вчителя є однією з найдавніших. Саме завдяки спеціально організованій педагогічній діяльності оволодівають усіма іншими професіями. Необхідність передавання нагромадженого суспільного досвіду новим поколінням, підготовка їх до життя і праці зумовила виокремлення навчання і виховання в самостійну суспільну функцію. Перші школи виникли в країнах Давнього Сходу у період формування рабовласницького суспільства. У Давньому Шумері, Вавилоні, Єгипті, Ассирії, Фінікії вчителями були переважно жерці, які становили привілейовану касту. Знання вони передавали від батьків до дітей, але існували й школи для жерців при храмах і у великих містах. Соціальний статус учителя був надзвичайно високим.

У шумерських джерелах, датованих 3500 р. до н. е., було зафіксовано першу згадку про школу. У Давньому Шумері навчальний заклад називали «будинок табличок», а вчителя — «батько будинку табличок» (давні шумери писали по мокрій глині на глиняних табличках, звідси й назва закладів для навчання). У давніх китайських хроніках, які дійшли до сьогодні, згадується, що ще в ХХ ст. до н. е. в країні існувало відомство, яке керувало справами освіти народу, призначало на посади вчителів із наймудріших представників суспільства. Уперше слово «школа» застосували в середині I тис. до н. е. у Давній Греції, де вчителями були вільні громадяни. Їх називали граматистами, педономами, дидаскалами чи педотрибами. Тоді виник і термін «педагог», але з іншим значенням, ніж тепер: педагогами

називали рабів, які водили дітей рабовласників до школи (буквальний переклад цього слова з грецької — «дітоводій»).

Державним службовцем учитель став у Давньому Римі. Призначав його сам імператор, який затверджував також особливий склад учителів для кожного типу шкіл, коло їх обов'язків і суми гонорару. Учителями ставали державні чиновники, які добре знали науки, багато подорожували, володіли кількома мовами, знали культуру, звичаї інших народів.

У середні віки вчителями були, як правило, духовні особи (священники, монахи). Поведінка, статус, методи роботи, обов'язки вчителя диктувалися релігійними канонами. Особливі вимоги ставили до особи вчителя у системі єзуїтського виховання (абсолютна субординація вчителів за церковними званнями, чернечий спосіб життя, сувора дисципліна і висока вимогливість до себе та учнів). Дещо пізніше в містах обов'язки вчителя могли виконувати і наймані особи. У середньовічних міських школах, університетах педагогами дедалі частіше ставали люди, які здобували спеціальну освіту. Обов'язки вчителів у Київській Русі збігалися з обов'язками батьків. Тут їх називали майстрами, виявляючи повагу до особистості наставника, а майстрів-ремісників, що передавали свій досвід, — учителями.

У період капіталізму професія вчителя набувала масовості, збільшувалася кількість приватних учителів. У процесі формування перших буржуазних держав з'явився досвід спеціальної педагогічної освіти. У законодавчих актах держава вже чітко формулювала свої вимоги до вчителів. Вони ставали штатними працівниками у численних школах і училищах різних типів. У XVII—XIX ст. у дворянських і буржуазних сім'ях навчали і виховували дітей домашні наставники і вчителі (гувернери).

Діяльність сучасного вчителя охоплює навчання і виховання учнів у школі та інших типах навчально-виховних закладів, класне керівництво, проведення позакласної роботи, зв'язок з батьками, пропаганду педагогічних знань серед населення тощо.

Підготовка вчителів в Україні здійснюється у педагогічних університетах, інститутах, коледжах, училищах. З'явилися нові типи педагогічних навчальних закладів, розширюється діапазон спеціальностей підготовки майбутніх фахівців у вищих педагогічних навчальних закладах, що супроводжується якісними змінами у підготовці педагогічних кадрів.

3. Особливості педагогічної професії

Педагогічна професія належить до професій типу «людина — людина». Діяльність педагога за суспільними функціями, вимогами до професійно значущих особистісних якостей, складністю психологічної напруженості та емоційного навантаження наближена до діяльності артиста, вченого, письменника. За твердженням психологів, вона містить у своїй структурі до 250 компонентів. Урок інколи називають «театром одного актора». Однак для актора сценарист пише сценарій, режисер допомагає під час репетицій, інші працівники — в оформленні сцени, освітленні, музичному супроводі. А вчитель одночасно і сценарист, і режисер, і постановник, і актор, який щодня ставить не один, а декілька спектаклів.

Професія педагога належить до стресогенних, найнапруженіших у психологічному плані. Вона вимагає від людини постійних резервів самовладання і саморегуляції. Емоційне навантаження педагога значно вище, ніж у менеджерів вищої ланки та банкірів, тобто тих, хто безпосередньо працює з людьми.

Висока емоційна напруженість зумовлена постійною наявністю великої кількості факторів ризику, стрес-факторів, які впливають на самопочуття вчителя, працездатність, професійне здоров'я і якість роботи. У педагогічній діяльності поряд із загальними факторами ризику для здоров'я працівників розумової сфери (наприклад, нервово-емоційне напруження, інформаційні перевантаження, гіпокінезія) є і специфічні: значне голосове навантаження, переважання в процесі трудової діяльності статичного навантаження, великий обсяг зорової роботи, порушення режиму праці і відпочинку тощо. Професія вчителя нині фемінізована, тому фактором ризику є ще й завантаженість роботою вдома, дефіцит часу для сім'ї та дітей.

За даними Всесвітньої організації охорони здоров'я, коефіцієнт стресогенності педагогічної діяльності становить 6,2 бала (за максимального коефіцієнта 10 балів). У рейтингу професій Американського інституту дослідження стресу перші місця посідають учителі старших класів, поліцейські і шахтарі.

Прояви стресу в роботі вчителя різноманітні. Спеціалісти виокремлюють насамперед тривожність, депресію, фрустрованість (стрес «втраченої надії»), емоційне спустошення, виснаження, професійні хвороби. Один із наслідків тривалого професійного стресу — синдром емоційного «вигорання» як стан фізичного, емоційного і розумового виснаження педагога, у т. ч. розвиток негативної самооцінки, негативного ставлення до роботи і втрата розуміння і співчуття стосовно іншої людини (К. Маслач). Високий рівень «вигорання» вчителів із великим стажем зумовлений тривалою дією професійних стресів, молодих — входженням у фахову сферу, першими кроками у педагогічній діяльності.

Професія педагога вирізняється серед інших насамперед способом мислення її представників, почуттям обов'язку і рівнем відповідальності. Основна її відмінність від інших професій типу «людина — людина» полягає в тому, що вчитель належить і до тих, хто перетворює, і до тих, хто керує. Маючи за мету своєї професійної діяльності становлення і перетворення дитини, педагог покликаний управляти процесом її інтелектуального, емоційного, фізичного розвитку, формуванням її внутрішнього світу.

Завдання вчителя — керувати учінням, а не вчити, керувати процесом виховання, а не виховувати. Чим глибше він усвідомлює свою основну функцію, тим більше самостійності, ініціативи, свободи надає учням. Хороший педагог завжди перебуває у навчально-виховному процесі ніби «за кадром», за межами вільного вибору учнів, а насправді — вибору, керованого ним. Учитель має допомогти народитися думці в голові учня, а не повідомляти готові істини. Отже, стрижень педагогічної праці — в управлінні всіма процесами, які супроводжують становлення людини. Нині працю вчителя все частіше називають «педагогічним менеджментом», а самого педагога — «менеджером виховання, навчання, розвитку».

Педагогічна діяльність не може бути діяльністю тільки «для себе». Її сутність — у переході діяльності «для себе» в діяльність «для інших». У ній поєднано самореалізацію педагога і його цілеспрямовану участь у зміні рівня навченості, вихованості, розвитку, освіченості учня, його зростанні. Тому професію вчителя зараховують до хелперських (англ. help — допомагати), оскільки вона пов'язана з наданням підтримки і допомоги іншим. Своєрідність педагогічної професії полягає і в тому, що вона за своєю природою має гуманістичний, колективний і творчий характер.

1. Гуманістичний характер педагогічної професії. У цілісному педагогічному процесі вчитель виконує дві функції — адаптивну і гуманістичну. Адаптивна функція пов'язана з підготовкою учня до певної соціальної ситуації, конкретних запитів суспільства, а гуманістична — з розвитком особистості вихованця, його творчої індивідуальності.

У праці педагога завжди є гуманістичне, загальнолюдське начало, яке скеровує її не лише на знання, а й на особистість вихованця. «Знання можуть бути купою каміння, під якою похована особистість. Але можуть бути і пірамідою, на вершині якої стоїть особистість», — зазначає російський драматург Віктор Розов.

Гуманістична педагогіка розглядає знання як засіб і умову усвідомлення людиною свого місця в житті, виховання в неї почуття власної гідності, незалежності. Така педагогіка йде до своєї мети, опираючись на можливості людини, її творчий потенціал, а не на авторитет влади і примусу. Її основне завдання — виявити, розкрити й розвинути все цінне у людині, а не сформувані звичку до послуху, смиренності. Визнання права людини на свободу, щастя, духовний і фізичний розвиток стає складовою педагогічного кредо як системи педагогічних цінностей. Це передбачає реалізацію особистісно зорієнтованого виховання, надання учню допомоги у його саморозвитку і самоформуванні своєї особистості.

2. Колективний характер педагогічної професії. Якщо в інших професіях типу «людина — людина» результат, як правило, є продуктом діяльності однієї людини — представника професії (наприклад, продавця, бібліотекаря, лікаря), то у педагогічній

професії дуже важко вичленити внесок кожного педагога, сім'ї та інших джерел впливу в якісне перетворення суб'єкта діяльності, тобто вихованця.

Результат виховання залежить від єдності зусиль педагогічного колективу, психологічного клімату в ньому, тобто настрою його членів, їх працездатності, психічного і фізичного самопочуття. Вітчизняний педагог Антон Макаренко (1888—1939) вказав на закономірність, згідно з якою педагогічна майстерність учителя зумовлена рівнем сформованості педагогічного колективу: «Єдність педагогічного колективу цілком визначальна річ, і наймолодший, найнедосвідченіший педагог в єдиному, згуртованому колективі, очолюваному хорошим майстром-керівником, більше зробить, ніж який завгодно досвідчений і талановитий педагог, який іде врозріз з педагогічним колективом». Він стверджував, що неможливо ставити питання про залежність виховання від таланту окремо взятого вчителя, хорошим майстром можна стати тільки в педагогічному колективі. Вітчизняний педагог Василь Сухомлинський (1918—1970) акцентував на іншій закономірності: чим багатші духовні цінності, які накопичує і турботливо зберігає педагогічний колектив, тим чіткіше колектив вихованців виконує роль активної, дієвої сили, учасника виховного процесу, вихователя. Він стверджував, що якщо немає педагогічного колективу, то немає і колективу учнів. А творять його, на думку В. Сухомлинського, колективні думка, ідея, творчість.

3. Творчий характер педагогічної професії. Це найважливіша її особливість. Рівень творчості педагога відображає ступінь використання ним своїх можливостей для досягнення поставлених цілей. Творчий учитель уміє приймати оригінальні рішення, використовує новаторські форми і методи роботи, ефективно виконуючи свої професійні функції. Педагогічна творчість виявляється не лише у нестандартному розв'язанні педагогічного завдання, а й у спілкуванні з учнями, їхніми батьками, колегами по роботі. Творчим педагог стає тільки тоді, коли добросовісно ставиться до праці, прагне підвищувати професійну кваліфікацію, вивчати досвід кращих шкіл та вчителів тощо. Професія педагога за сучасних соціальних умов має позитивні і негативні сторони. До позитивних належать: можливість професійного зростання; різноманіття соціальних зв'язків із колегами, учнями, їхніми батьками; можливість задовольнити вищі людські потреби — творчі; гуманістичний характер; творча самостійність; літні терміни відпустки і її тривалість (48 робочих днів). Серед негативних — низька заробітна плата (оплата вчительської праці неадекватна її суспільній значущості і професійній складності, помітно відстає від заробітку інших фахівців із вищою освітою, що призводить до зниження рівня її престижності); сувора регламентація поведінки і діяльності вчителя, високі вимоги до його моральності; значні нервові затрати, висока стресогенність педагогічної діяльності.

Отже, праця педагога — одна з найважливіших, але водночас найскладніших. Тому людина, що прагне стати вчителем, повинна чітко усвідомити, які вимоги перед нею постануть, і не лише набувати професійних знань, а й виховувати власний характер, інтелектуально й емоційно розвиватися.

4. Структура педагогічної діяльності

Психологічна наука розглядає педагогічну діяльність як складну багаторівневу динамічну систему, яка містить такі структурні елементи:

1. Мета професійної педагогічної діяльності. Вона полягає у вихованні особистості в гармонії із собою, соціумом і природою, залученні людини до цінностей культури. Тобто мета постає як особлива місія, призначення якої — творення і самовизначення особистості в культурі, утвердження людини в людині.

2. Зміст викладацької діяльності. Він охоплює процес організації навчальної діяльності учнів, спрямованої на засвоєння ними предметного соціокультурного досвіду як основи і умови розвитку; процес організації власної діяльності.

3. Засоби діяльності вчителя. До них належать наукові (теоретичні та емпіричні) знання; тексти підручників і результати самостійних спостережень учнів як носії знань; допоміжні засоби (технічні, графічні, комп'ютерні тощо).

4. Результат викладацької діяльності. Ним є розвиток учня, його особистісне, інтелектуальне удосконалення, становлення його як особистості, суб'єкта навчальної діяльності.

5. Суб'єкт педагогічної діяльності. Це учитель, інструменти впливу якого — його особистість, знання, вміння, почуття, воля.

6. Об'єкт педагогічної діяльності. Він специфічний, оскільки учень є одночасно об'єктом і суб'єктом, адже навчально-виховний процес продуктивний лише за умови поєднання елементів самовиховання і самонавчання учня. Більше того, педагогічний процес змінює не лише учня, а й педагога, розвиваючи в ньому одні якості, використовуючи інші. Схематично структуру педагогічної діяльності учителя можна подати так: визначення педагогічних цілей і завдань ® вибір засобів і способів розв'язання поставлених завдань (кого вчити? кому вчити? що вчити? як вчити?) ® аналіз і оцінювання педагогічної діяльності (порівняльний аналіз запланованого і реалізованого в діяльності вчителя).

Якщо розглядати діяльність учителя ширше, то до цих елементів, які реалізують переважно на уроках, слід додати ще підготовчий і позаурочний. У педагогічній науці стосовно педагогічної діяльності переважає підхід, який полягає у виокремленні її компонентів як відносно самостійних видів діяльності.

Компоненти (лат. *compono* — складаю) **педагогічної діяльності** — відносно самостійні функціональні види діяльності, кожен з яких охоплює сукупність умінь, необхідних для його реалізації.

Російський психолог Наталія Кузьміна у структурі педагогічної діяльності виокремлює такі взаємопов'язані компоненти:

1. Конструктивний компонент. Він пов'язаний із добором та композицією навчально-виховного матеріалу відповідно до вікових та індивідуальних особливостей учнів; плануванням і побудовою педагогічного процесу; визначенням структури своїх дій та вчинків; проектуванням навчально-матеріальної бази для здійснення навчально-виховної роботи.

2. Організаційний компонент. Передбачає залучення учнів до різноманітних видів діяльності, організацію учнівського колективу та перетворення його на інструмент педагогічного впливу на особистість.

3. Комунікативний компонент. Сутність його полягає у встановленні педагогічно доцільних взаємин з учнями, колегами, батьками, представниками громадськості.

Усі компоненти проявляються у роботі педагога будь-якої спеціальності. Для успішного їх здійснення необхідні відповідні здібності та вміння — комунікативні, організаційні, конструктивні, перцептивні, сугестивні, дидактичні, пізнавальні, саморегуляційні тощо.

5. Стилі педагогічної діяльності

Педагогічна діяльність, як і будь-яка інша, характеризується певним стилем. Стель діяльності зумовлюється специфікою самої діяльності й індивідуально-психологічними особливостями її суб'єкта.

Стель педагогічної діяльності — стійка індивідуально специфічна система психологічних засобів, прийомів, навичок, методів і способів здійснення педагогічної діяльності.

Відоображаючи специфіку педагогічної діяльності, педагогічний стиль охоплює стиль управління, стиль саморегулювання, стиль спілкування і когнітивний стиль її суб'єкта — учителя.

Формування стилю педагогічної діяльності залежить від багатьох чинників, найважливішими серед яких є:

а) індивідуально-психологічні особливості вчителя (індивідуально-типологічні, особистісні й поведінкові);

б) особливості діяльності;

в) особливості учнів (вік, стать, статус, рівень знань тощо).

Залежно від індивідуально-психологічних якостей педагога виокремлюють такі стилі діяльності:

1. Демократичний стиль. За такого стилю педагогічної діяльності вчитель розглядає учня як рівноправного партнера у спілкуванні, колегу у спільному пошуку знань. Педагог залучає учнів до прийняття рішень, бере до уваги їхні думки, заохочує самостійність суджень, зважає не лише на успішність, а й на особистісні якості вихованців. Методами впливу є спонукання до дії, порада, прохання. Школярі при цьому завжди спокійні, задоволені своєю роботою, впевнені в собі. Учителі-демократи багато працюють над собою, своїми психологічними вміннями. Їх характеризує висока професійна стійкість, задоволеність своєю професією.

2. Авторитарний стиль. Учитель, який є носієм цього стилю, вбачає в учневі об'єкт педагогічного впливу, а не рівноправного партнера. Він одноосібно приймає рішення, встановлює жорсткий контроль за виконанням завдань, не обґрунтовує своїх дій перед вихованцями. Унаслідок цього учні стають пасивними, знижується їх самооцінка, що спричинює агресивність; їхні сили спрямовані на психологічний захист, а не на засвоєння знань і власний розвиток. Основними методами впливу авторитарних учителів є наказ, повчання. Вони не задоволені професією, їм властива професійна нестійкість. Учителі із цим стилем діяльності дбають насамперед про методичну культуру, у педагогічному колективі часто лідирують.

3. Ліберальний стиль. Учитель із таким стилем роботи уникає ситуацій прийняття рішень, передає ініціативу учням і колегам. Організацію і контроль діяльності учнів здійснює безсистемно, йому властиві нерішучість, вагання. У класі це зумовлює нестійкий мікроклімат, приховані конфлікти. У сучасній психолого-педагогічній науці простежується тенденція до визначення типів особистості фахівця.

Тип особистості вчителя — сукупність свідомо обраних або інтуїтивно засвоєних якостей, які співвідносяться із найяскравішими рисами та якостями особистості вчителя.

Він визначається установками вчителя і ставленням до дітей, професії. З огляду на пріоритет діяльності вітчизняний педагог Віктор Сорока-Росинський (1882—1960) виокремив «логотропів» (зорієнтованих на викладання свого предмета) і «педотропів» (спрямованих на дітей). Серед хороших учителів він розрізняв теоретистів (у них теорія переважає над реальністю), реалістів (добре розуміються на реальному світі, але не здатні до узагальнень), утилітаристів (прагматики, схильні до багаторазових повторень, тренувань, відточення всіх деталей), артистів (володіють тонким сприйманням, емоційні).

Польський письменник і педагог Януш Корчак (1878—1942) класифікував вихователів залежно від особистісних якостей: вихователь-тиран (створює безліч заборон та вимагає їх дотримання, прагне бути дуже пильним); честолюбний вихователь (орієнтований на досягнення результатів за своїм чітким планом, не враховує інтересів дитини); розумний вихователь (діє тільки заради добра дітям, розуміє їх).

За основу класифікації професійних типів вітчизняний педагог Е. Костяшкін взяв організаційний склад особистості вчителя, характер його внутрішнього світу, виокремивши емоційний, інтелектуальний, вольовий і організаторський типи.

Емоційний тип характеризується підвищеною здатністю до відчуття внутрішнього стану дитини, її емоційного світу, співпереживання. Такий педагог успішно працює з «важкими» учнями, до нього звертаються учні зі своїми проблемами. Зовні він артистичний, натхненний, емоційно і яскраво передає будь-яку інформацію. Інтелектуальний тип вирізняється схильністю до наукової діяльності, ерудованістю, теоретичним складом мислення, самостійністю суджень та оцінок, вимогливістю до себе та інших. Діти поважають таких учителів. Вольовий тип виявляє організованість і чіткість у роботі, високу вимогливість, впевненість, наполегливість. Організаторський тип є універсальним. Такі педагоги найкраще керують різними видами діяльності учнів, розвивають їх здібності і допомагають у справах. За даними досліджень Е. Костяшкіна, у початковій школі

переважають вчителі емоційного й організаторського типів, в середніх класах — вольового, а в старших — інтелектуального.

За рольовим репертуаром учителя здійснив класифікацію російський психолог Володимир Леві. Він називає такі типи: оратор, артист, контролер, критик, інформатор, консультант, опікун, нянька. На вищих щаблях — кумир, проповідник, друг, а на нижчих — блазень, дресирувальник, наглядач. Класифікації типів особистості вчителя засвідчують їх неоднозначність, різноманітність критеріїв виокремлення, але переконують у необхідності враховувати типологічні характеристики вчителя як ознаку його індивідуальності та особливого стилю професійної діяльності.

Набуття вчителем індивідуального стилю професійної діяльності дає змогу усвідомлено формувати образ педагога, який відображає його внутрішній світ, розкриває найяскравіші якості особистості. Йдеться про педагогічний імідж.

Педагогічний імідж (англ. image — образ) — емоційно забарвлений стереотип сприймання образу педагога у свідомості вихованців, колег, а також у масовій свідомості.

При формуванні іміджу педагога реальні якості тісно переплітаються з тими, які приписує йому оточення. Імідж охоплює зовнішність, манеру одягатися, стиль спілкування, поведінки, мислення. Інакше кажучи, це мистецтво «керувати враженнями» (Е. Гоффман).

Імідж учителя повинен відображати його харизматичні риси — найпривабливіші якості, які асоціюються з індивідуальністю людини і охоплюють соціально-персональні характеристики, а також символи. Завдяки харизматичним якостям учитель здобуває визнання, успіх, авторитет.

Практика свідчить, що нерідко інтерес аудиторії до своєї особистості педагога-початківці підтримують або екстравагантністю — незвичністю вигляду, манер, або епатажем — вульгаризованою формою іміджу. Для досягнення відповідного іміджу потрібно насамперед об'єктивно оцінити те, що дано природою, визначити свої переваги і вдало використовувати їх. Не менш важливо навчитися дивитися на себе очима інших людей, оцінювати свою харизматичність, уміти себе «подати» — самопрезентуватися.

Самопрезентація (лат. praesentatio, від praesento — передаю, вручаю) — вміння людини подати себе з найкращого боку, викликати почуття довіри до себе і зберегти його.

Імідж педагога впливає на успішність його самопрезентації. Зокрема, перше враження про людину складається саме під впливом її зовнішнього вигляду. Одяг, взуття, макіяж, аксесуари — все це створює її образ. Однак слід пам'ятати, що і зачіска, і костюм, і прикраси до одягу вчителя мають підпорядковуватись розв'язанню педагогічних завдань і ефективному впливу на формування особистості учня. Зовнішній вигляд педагога має бути естетично виразним: привітна усмішка, стримані рухи, плавна хода, правильна постава тощо.

Отже, справжні педагоги повинні мати власний «почерк», володіти персональними манерами і особливим ставленням до навчання і виховання. Якщо педагог не зміг виробити індивідуального стилю у своїй професійній діяльності, то він не зможе зайняти чітку авторську позицію в освітньому просторі.

Тема 2-3

ОСОБИСТІТЬ ТА УПРАВЛІННЯ ПРОЦЕСОМ ЇЇ ФОРМУВАННЯ

1. Індивід та особистість
2. Поняття про індивідуальність
3. Психологічна структура особистості
 - 3.1. Основні компоненти особистості
 - 3.2. Активність особистості та самоуправління
4. Біологічне і соціальне у структурі особистості

5. Психічні процеси, властивості та стани у структурі особистості
6. Формування особистості
 - 6.1. Формування особистості у психології та педагогіці
 - 6.2. Формування особистості засобами навчання
 - 6.3. Формування особистості засобами виховання
7. Виховання в умовах інформаційно-освітнього середовища
8. Особистісно орієнтоване виховання
9. Особистість і колектив
10. Конфліктологія
11. Акцентуація особистості
 - 11.1. Характеристика типів акцентуації

Питання для самоконтролю

1. Поняття про індивіда, особистість та індивідуальність як основні вияви людини.
2. Що розуміють під скерованістю особистості?
3. Що таке можливості особистості?
4. Провідні властивості особистості в системі характеру.
5. Характеристика системи самоуправління особистості.
6. Розкрийте суть психологічного механізму активності особистості.
7. Що здійснює особистість як самоправна система?
8. Які типи саморегуляції особистості.
9. Ендопсихічна та екзопсихічна структури особистості, їхня взаємодія.
10. Взаємозв'язок між психічними процесами, властивостями і станами у структурі особистості.
11. Психологічний і педагогічний підходи до формування особистості.
12. Розумове і трудове виховання особистості, їхній взаємозв'язок.
13. Суть морального виховання людини.
14. Естетичне і фізичне виховання людини.
15. Основні завдання екологічного виховання.
16. Суть громадського і правового виховання.
17. Поняття про толерантність та культуру міжнаціонального виховання.
18. Суть особистісно орієнтованого виховання.
19. Взаємодія особистості й колективу.
20. Назвіть основні причини виникнення конфліктів та шляхи їх подолання.
21. Поняття про акцентуацію особистості.
22. Характеристика гіпертимного, застряглого та емотивного типів акцентуації.
23. Педантичний, тривожний і демонстративний типи акцентуації.
24. Циклотимічний і збудливий типи акцентуованих особистостей.
25. Характерні риси дистимічного та екзальтованого типів акцентуації.

Рекомендована література

1. Бех І.Д. Особистісно зорієнтоване виховання: Наук.-метод. посіб. — К.: ІЗМН, 1998. — 204 с.
2. Мойсеюк Н.Є. Педагогіка: Навч. посіб. — К.: ВАТ "КНДК", 2001. — 608 с.
3. Фіцула М.М. Педагогіка: Навч. посіб. для студентів вищих педагогічних закладів освіти. — К.: Академія, 2002. — 528 с.

Практична частина

1. Виконайте завдання:

1. Яскраві особистості в історії людства і нашої держави. Якими якостями вони були наділені, чому за ними йшли інші?
2. Харизматичні особистості: міф чи реальність?
3. Екзальтовані особистості: художники, актори, поети. Що це: самонавіювання, патологія чи пророцтво?
4. Проведіть дослідження акцентуації особистості за допомогою тесту Шмішека (в якісних і кількісних показниках). Побудуйте модель організації та розставте кадри з урахуванням акцентуації.
5. Дослідження особистостей із сильною волею. Добре це чи погано для них та решти людей? Проаналізуйте діяльність і життя літературних і реальних персонажів.

2. Напишіть реферат (із дотриманням вимог до його підготовки та написання) на одну із тем:

Теми рефератів

1. Спілкування і діяльність.
2. Конфлікт у взаєминах і шляхи його подолання.
3. Взаєморозуміння як важлива умова встановлення й розвитку міжособистісних стосунків.
4. Класифікація соціальних груп.
5. Принципи класифікації конфліктних ситуацій.
6. Конформізм і нонконформізм.
7. Психологічний механізм активності особистості.
8. Індивід, особистість, індивідуальність.
9. Психологічний і педагогічний підходи до формування особистості.
10. Акцентуація особистості.

Практичне заняття 4-5 АНАЛІЗ СОЦІАЛЬНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ ФАХІВЦЯ

1. Структура соціальної діяльності фахівця та її призначення.
2. Основні завдання і функції соціальної діяльності фахівця.
3. Соціальна спрямованість діяльності фахівця та модель особистості.

Література

1. Алексюк А. М. Педагогіка вищої освіти України. Історія. Теорія : підручник / А. М. Алексюк. – К. : Либідь, 1998. – 560 с.
2. Бабич Н.Д. Основи культури мовлення. – Л.: Світ, 1990.
3. Енциклопедія освіти / Акад. пед. наук України ; головний ред. В. Г. Кремень. – К. : Юрінком Інтер, 2008. – 1040 с.
4. Коломінський Н. Л. Психологія менеджменту в освіті (соціально-психологічний аспект). Монографія. / Н. Л. Коломінський. - К.: МАУП. 2000. - 286 с.
5. Олійник О.Б. Основи ораторської майстерності: Навчальний посібник. – К.: Кондор, 2010.

Практична частина

1. **Розкрийте зміст основних понять теми:** соціальна діяльність, соціальна структура, особистість, модель особистості, соціальний статус, соціальна роль, спрямованість, соціальна спрямованість, фахівець, компетентність, соціальна компетентність.

2. Дайте відповідь на питання до практичного заняття:

1. Розкрити компоненти загальної структури соціальної діяльності фахівця.
2. Відокремити зміст і характер соціальної діяльності фахівця.
3. Відокремити особливості мотивації соціальної діяльності фахівця.
4. Визначити чинники мотивації соціальної діяльності фахівця.

3. Підготуйте науково-дослідну роботу або доповідь за темами:

1. Соціальні особливості професії та її соціальна значущість.
2. Формування системи соціально-гуманітарних умінь.
3. Соціальна складова професійної діяльності фахівця.

4. **Виконати творче завдання:** побудувати модель особистості викладача.

Завдання для самоопрацювання

1. Виконати практичне завдання за опитувальником «Потреба в досягненнях»

ОПИТУВАЛЬНИК «ПОТРЕБА В ДОСЯГНЕННЯХ»

Інструкція

Прочитайте твердження. Якщо Ви погоджуєтесь з ним, вкажіть «так», якщо не згодні – «ні». Зважайте на те, що твердження дуже короткі і не можуть містити в собі всі необхідні подробиці. Уявіть типову ситуацію.

Можливо, деякі твердження Вам важко буде пов'язати зі своїм життям. У цьому разі все ж таки спробуйте відповісти «так» або «ні». Не намагайтеся справити про себе заздалегідь прихильне враження. Вільно висловлюйте свою думку. Хороших або поганих відповідей не існує.

Текст опитувальника

1. Вважаю, що успіх у житті залежить швидше від випадку, ніж від розрахунку.
2. Якщо я позбавлюся улюбленого заняття, то життя для мене втратить сенс.
3. Для мене у всякій справі важливішим є її виконання, а не кінцевий результат.
4. Вважаю, що люди більше страждають від невдач на роботі, ніж від поганих взаємин з близькими.
5. На мою думку, більшість людей живе далекими цілями, а не близькими.
6. У моєму житті було більше успіхів, ніж невдач.
7. Емоційні люди мені подобаються більше, ніж працюючі.
8. Навіть у звичній роботі я намагаюсь вдосконалювати деякі її елементи.
9. Захоплений думками про успіх, я можу забути про запобіжні заходи.
10. Мої батьки вважали мене трохи ледачою дитиною.
11. Думаю, що в моїх невдачах винні радше обставини, ніж я сам.
12. Мої батьки занадто суворо контролювали мене.
13. Терпіння в мене більше, ніж здібностей.
14. Лінощі, а не сумніви в успіху примушували мене часто відмовлятися від своїх намірів.
15. Думаю, що я впевнена в собі людина.
16. Задля успіху я можу ризикнути, навіть якщо шанси не на мою користь.
17. Мені важко довго виконувати роботу, яка вимагає терпіння.
18. Коли все відбувається рівно, моя енергія посилюється.
19. Якби я був журналістом, то писав би більше про оригінальні винаходи людей, ніж про дивовижні події.
20. Мої батьки зазвичай не схвалюють моїх планів.
21. Рівень моїх вимог до життя нижчий, ніж у моїх товаришів.

22. Здається, що наполегливості в мені більше, ніж здібностей.

Обробка й аналіз результатів

Після відповідей за допомогою ключа підрахуйте кількість збігів і визначте свій рівень потреби в досягненнях (табл.).

Таблиця

Ключ до тесту

1–ні	5–ні	9–ні	13–ні	17–ні	21 – так
2–так	6–так	10–ні	14 – так	18 – так	22 – так
3–ні	7–так	11–ні	15–ні	19 – так	
4–ні	8–так	12–ні	16 – так	20–ні	

0-10 балів – низький рівень. Вам необхідно сформувати в собі стійку цілеспрямованість у роботі і навчанні. Під час навчання Вам необхідно зрозуміти алгоритм або наочний приклад. Успішність Вашої роботи суттєво залежить від заохочення з боку інших (батьків, однокурсників, викладачів). Цьому сприяє також громадська думка групи, яка Вас стимулює.

11-12 балів – рівень нижче середнього. Ви досить цілеспрямовані, маєте бажання отримати задоволення від роботи та навчання. Проте не завжди самостійні у вирішенні складних проблемних завдань, інколи переоцінюєте свої можливості і не вмієте вирішувати проблеми спільно з іншими.

13-14 балів – рівень середній. Вам притаманне бажання зробити справу краще, ніж Ви її зробили раніше. Ви цілеспрямовані. Для Вас характерна стійка орієнтація на успіх і відсутність духу суперництва. Водночас Вам ще необхідно формувати в себе вміння розв'язувати завдання нестереотипно, по-новому.

15-16 балів – рівень вище середнього. Ви схильні захоплюватися роботою, вмієте навчатися з інтересом. Вам притаманні незадоволеність досягнутим, стійка орієнтація на успішне вирішення нових завдань. Ви незалежні в процесі прийняття рішень і водночас любите працювати в колективі.

17 і більше балів – високий рівень. Ви схильні до творчості, ініціативи, відчуваєте невдоволеність від легких, типових шляхів вирішення завдань. У процесі складного пошуку у Вас виникають приємні позитивні переживання від досягнутого та самого процесу переборення труднощів. У Вас достатньо сформована готовність до колективного вирішення проблемних завдань.

Практичне заняття 6-7

ХАРАКТЕРИСТИКА СКЛАДОВИХ ЕЛЕМЕНТІВ ЗАГАЛЬНОЇ СТРУКТУРИ ПРОФЕСІЙНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ ФАХІВЦЯ

1. Поняття професійної діяльності фахівця та її особливості.
2. Залежність між професійною діяльністю і професійною підготовкою фахівця.
3. Спеціальність і спеціалізація у професійній діяльності.

Рекомендована література

1. Алексюк А. М. Педагогіка вищої освіти України. Історія. Теорія : підручник / А. М. Алексюк. – К. : Либідь, 1998. – 560 с.
2. Бабич Н.Д. Основи культури мовлення. – Л.: Світ, 1990.
3. Бондарєва Л. І. Умови проведення навчального тренінгу для студентів вищої економічної школи / Л. І. Бондарєва // Актуальні проблеми навчання та виховання людей з особливими потребами : збірник наукових праць. – К. : Університет «Україна», 2011. – № 8 (10). – С. 16–26.
4. Енциклопедія освіти / Акад. пед. наук України ; головний ред. В. Г. Кремень. – К. : Юрінком Інтер, 2008. – 1040 с.
5. Винославська О. Проектування інноваційної діяльності як складова педагогічної майстерності викладача вищої школи / О. Винославська, Г. Ложкін // Вісник Львівського університету. Серія Педагогічна. – 2009. – Вип. 25. – С. 48–56.
6. Коломінський Н. Л. Психологія менеджменту в освіті (соціально-психологічний аспект). Монографія. / Н. Л. Коломінський. - К.: МАУП. 2000. - 286 с.
7. Линенко А.Ф. Готовність майбутнього вчителя до педагогічної діяльності / А. Ф. Линенко // Педагогіка і психологія. - 1995. - № 1. - С. 35.
8. Максименко С.Д. Професійне становлення молодого вчителя: Навч. посібник / С.Д. Максименко, Т.Д. Щербак. – Ужгород : Закарпаття, 1998. – 105 с.
9. Олійник О.Б. Основи ораторської майстерності: Навчальний посібник. – К.: Кондор, 2010.

Основні поняття теми: діяльність, професія, професійна діяльність, професійна компетентність, спеціальність, спеціалізація, фахівець, професіонал, професійне самовизначення.

Практична частина

1. **Розкрийте зміст основних понять теми:** діяльність, професія, професійна діяльність, професійна компетентність, спеціальність, спеціалізація, фахівець, професіонал, професійне самовизначення.

2. **Дайте відповідь на питання до практичного заняття:**

1. Розкрити загальну структуру професійної діяльності фахівця. В чому її сутність і місце в загальній структурі діяльності?

2. Визначити знання, уміння та навички, що необхідні для професійної діяльності фахівця. Навести приклади моделі професійної діяльності фахівця.

3. Розкрити взаємозв'язок між професійною діяльністю і професійною підготовкою фахівця.

3. **Підготуйте науково-дослідну роботу:**

Характеристика вищої освіти в Україні

План

1. Аналіз розвитку вищої освіти в Україні
2. Характеристика основних вищих навчальних закладів Херсона
3. Структура і тенденція зміни кількості студентів у Херсоні в 2010-2019 роках
4. Випускники вищих навчальних закладів Херсона - статичний аналіз

4. **Заповніть схему «Структура професійної діяльності сучасного фахівця»**

Завдання для самоопрацювання

1. Визначити сучасні проблеми вищої освіти в Україні та накреслити своє бачення шляхів їх вирішення. Заповнити табл

Таблиця

Сучасні проблеми вищої освіти та шляхи їх вирішення

Проблеми	Шляхи вирішення
.Забезпечення якості освіти відповідно до вимог суспільства, держави та особистості	1. 2.
.Формування системного мислення майбутнього фахівця	1. 2.
.Можливість побудови особистої траєкторії розвитку майбутнього фахівця	1. 2.

Практичне заняття 8

ЗАГАЛЬНА СХЕМА ПОБУДОВИ МОДЕЛІ ФАХІВЦЯ ТА ЙОГО ПРОФЕСІЙНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ

1. Основна логічна структура моделі фахівця.
2. Кваліфікаційна характеристика та професіограма як складові моделі діяльності фахівця.
3. Професійна культура майбутнього викладача

Основні поняття теми: модель фахівця, кваліфікаційна характеристика, освітньо-кваліфікаційна характеристика, професіограма, якості фахівця, компетентнісна модель фахівця, професійна культура.

Список рекомендованих джерел

1. *Кайдалова Л. Г.* Професійна підготовка майбутніх фахівців фармацевтичного профілю у вищих навчальних закладах : моногр. / Л. Г. Кайдалова. – Х. : НФаУ, 2010. – 364 с.
2. *Мещанінов О. П.* Сучасні моделі розвитку університетської освіти в Україні : моногр. / О. П. Мещанінов. – Миколаїв : Вид-во МДГУ ім. Петра Могили, 2005. – 460 с.
3. *Пономарьов О. С.* Невідкладність проблем формування загальної професійної культури сучасних фахівців / О. С. Пономарьов // Педагогіка і психологія. – 2002. – № 3. – С. 88–91.
4. *Сабатовская И. С.* Профессиональная культура специалиста: содержание и проблемы реализации / И. С. Сабатовская // Грани. – 2002. – № 6. – С. 135–140.
5. *Семенова, А. В.* Розвиток професійної компетентності фахівців засобами парадигмального моделювання (інтерактивний тренінг): навч.-метод. посіб. / А. В. Семенова. – Одеса : СВД Черкасов М. П., 2006. – 130 с.
6. *Шадриков В. Д.* Новая модель специалиста: инновационная подготовка и компетентностный подход // Высшее образование сегодня. – 2004. – № 8. – С. 26–31.

Практична частина

1. *Розкрийте зміст основних понять теми:* модель фахівця, кваліфікаційна характеристика, освітньо-кваліфікаційна характеристика, професіограма, якості фахівця, компетентнісна модель фахівця, професійна культура.

2. *Дайте відповідь на питання до практичного заняття:*

1. Розкрити особливості професійної діяльності фахівця.

В чому її призначення?

2. Яким вимогам повинен відповідати зміст професійної підготовки фахівця?

3. Яким суспільним запитам мають відповідати мета і завдання навчання студентів?

Які вимоги висувають до сучасних знань?

4. Указати шляхи вузької спеціалізації і відокремити умови широкої освіченості та культури.

5. Дати характеристику моделям навчання у вищій школі. Назвати чинники ефективності певної моделі.

6. Охарактеризувати сильні та слабкі місця компонентів освітньо-професійної програми підготовки фахівця.

7. Як впливають особистісні властивості та якості на результативність та успішність професійної діяльності?

3. *Виконайте практичне завдання:*

1. Скласти компоненти професійної культури фахівця і майбутнього викладача.

2. Побудувати професіограму викладача.

Завдання для самоопрацювання

1. Доповніть таблицю характеристикою сучасної моделі навчання студентів за аналогією з характеристикою авторитарної моделі.

Порівняльна характеристика традиційної авторитарної та сучасної гуманістичної моделі навчання студентів

Складники	Традиційна авторитарна модель	Сучасна модель
<i>Управління</i>	Пряме управління	
<i>Мета</i>	1. Озброїти знаннями, уміннями, навичками 2. Формувати особистість з типовими ознаками	
<i>Зміст</i>	Конкретно-предметний	
<i>Засоби</i>	Вербально-книжкові	
<i>Мотивація</i>	Зовнішня	
<i>Принципи</i>	Директивність Когнітивний дидакт	
<i>Тактика</i>	Студент – об’єкт докладання педагогічних зусиль	
<i>Засоби спілкування</i>	Монологічні, авторитарні	
<i>Позиція викладача</i>	Відповідно до вимог контролювальних інстанцій Реалізація заданої програми	
<i>Результати</i>	Дисциплінованість, слухняність, але зовнішньо (поведінка під контролем та поза контролем не збігається)	

Практичне заняття 9

ПРОЕКТУВАННЯ ПРОФЕСІЙНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ ВИКЛАДАЧА ВИЩОЇ ШКОЛИ ЯК СОЦІАЛЬНО ЗНАЧУЩИЙ ПРОЦЕС ТА ПРІОРИТЕТНЕ ЗАВДАННЯ

1. Сутність і зміст виробничих завдань і функції фахівця.
2. Професійна діяльність викладача вищої школи та її проектування.
3. Професійно важливі якості фахівця за спеціалізацією «викладач вищої школи».
4. Самоорганізація та самоосвіта викладача у процесі педагогічної самореалізації

Рекомендована література

1. Алексюк А. М. Педагогіка вищої освіти України. Історія. Теорія : підручник / А. М. Алексюк. – К. : Либідь, 1998. – 560 с.
2. Енциклопедія освіти / Акад. пед. наук України ; головний ред. В. Г. Кремень. – К. : Юрінком Інтер, 2008. – 1040 с.
3. Коломінський Н. Л. Психологія менеджменту в освіті (соціально-психологічний аспект). Монографія. / Н. Л. Коломінський. - К.: МАУП. 2000. - 286 с.
4. Олійник О.Б. Основи ораторської майстерності: Навчальний посібник. – К.: Кондор, 2010.

Практична частина

1. *Розкрийте зміст основних понять теми:* проектування, викладач вищої школи, класи та види завдань, професійні знання викладача вищої школи, професійні уміння викладача вищої школи, педагогічні здібності, здатність до педагогічної діяльності

2. *Дайте відповідь на питання до практичного заняття:*

1. Розкрити особливості професійної діяльності викладача вищої школи.

2. Відокремити види умінь і навичок, які необхідні викладачеві для успішного виконання професійно-педагогічної діяльності.

3. Які принципово нові вимоги висуваються до моделі викладача вищої школи та його професійної діяльності в період сучасної глобалізації і тотальної інформатизації суспільства?

4. Аргументувати актуальність професійної діяльності викладача вищого навчального закладу на сьогодні і в майбутньому (доведіть неможливість витіснення викладача жодними технічними засобами).

5. Скласти схему, яка розкриває напрями та конкретні види професійної діяльності викладача вищого навчального закладу.

3. *Виконайте практичне завдання:* побудувати модель професійної діяльності викладача вищої школи (робота в групах). Аналіз розроблених моделей.

Завдання для самоопрацювання

1. Охарактеризувати роль викладача під час проведення практичних занять: теоретика-дослідника, управлінця, практичного психолога.

2. Розкрити зміст гностичного, конструктивного, організаційного та комунікативного компонента психологічної структури діяльності викладача вищого навчального закладу.

3. Які чинники мають найбільший вплив на ефективність професійної діяльності викладача вищого навчального закладу?

4. Відокремити особливості мотивації професійної діяльності викладача вищої школи.

5. Визначити вимоги до особистісного розвитку, саморганізації та самоосвіти викладача вищого навчального закладу.

6. Виконати вправу «Я – викладач».

Загальна характеристика внутрішнього стану: зібраність, воля, самоконтроль, твердість, стабільність, ясність, чіткість, діловитість, готовність до керування ситуацією і контролю над нею. Домінують інтелект і воля.

Вправа розширює професійну самосвідомість педагога, виробляє уміння регулювати внутрішній стан, необхідний для педагогічної діяльності.

Інструкція

Треба увійти в роль викладача. Візьміть чистий аркуш паперу і проведіть вертикальну лінію, що розділяє його навпіл. Ліворуч напишіть особливості поведінки, якості особистості, якими, на Вашу думку, має володіти викладач. Перелічіть також, що він повинен вміти робити. Протягом робочого дня спробуйте поводитися так, щоб виконати якнайбільше вимог, які Ви сформулювали на лівому боці аркуша. Наприкінці робочого дня праворуч на цьому самому аркуші зазначте, що у Ваших діях відповідало вимогам, а що ні. Згадайте і опишіть Ваш стан.

Як сприймають Вас інші? Попросіть Вашу кращу подругу (друга) описати ті риси Вашого характеру, які, на їхній погляд, визначені Вашою майбутньою професією. Запитайте їх, чи завжди ці риси характеру виявляються у Вашій поведінці. Попросіть їх описати своє сприйняття і ставлення до тих ситуацій, у яких ці професійні риси характеру були неадекватними до обставин, що склалися. Можливо, вони зізнаються, що їм був неприємний Ваш «викладацький» тон або вони відчули розгубленість чи незручність.

Поміркуйте над тим, що Вам сказали.

Спробуйте (намагайтесь) змінити свою поведінку: бути викладачем у ВНЗ, а вдома чи у спілкуванні з друзями бути звичайною людиною.

4. *Виконайте практичне завдання: Вправа «Ефективний викладач»*

ВПРАВА «ЕФЕКТИВНИЙ ВИКЛАДАЧ»

1. Проаналізуйте особистісні та професійні якості викладача, що сприяють його ефективному управлінню навчально-виховним процесом, наведіть конкретні прояви цих умінь із власних спостережень:

- інтерес до студентів і роботи з ними;
- наявність культури комунікативної педагогічної взаємодії;
- наявність і розвиненість емпатії;
- гнучкість, творчість і оперативність мислення;
- уміння швидко орієнтуватися у педагогічній ситуації, яка змінюється;
- уміння відчувати та розуміти настрій студентів групи і підтримувати з ними активний діалог;
- уміння керувати своїм внутрішнім психічним станом, мімікою та пантомімікою;
- уміння прогнозувати та цілеспрямовано проектувати певні комунікативні педагогічні виробничі ситуації;
- наявність і розвиненість культури мовлення;
- уміння демонструвати свій внутрішній стан, коли це викликано педагогічною необхідністю;
- здатність до імпровізації;
- здатність до доцільних спонтанних дій та ін.

Доповніть цей перелік тими якостями викладача, які, на Ваш погляд, також впливають на організацію навчального процесу, зокрема самостійної роботи студентів.

2. На основі спостереження за педагогічною діяльністю найкращого, на Вашу думку, викладача факультету (кафедри) визначте особливості його індивідуальності та педагогічної майстерності, які сприятливо впливали на професійне навчання студентів.

Заповнити таблицю 1 професійних і особистісних якостей викладача вищої школи.

Таблиця 1

Викладач очима студентів

№	Професійні та особистісні якості викладача	Оцінка
1		
2		
3		
...		

3. Оцініть на власний вибір наявні у Вас професійні та особистісні якості викладача та заповніть таблицю 2.

Таблиця 2

Самооцінка професійних і особистісних якостей викладача

Якості	Притаманн е	Має бути

Викладає матеріал зрозуміло і доступно		
Пояснює складні місця		
Виділяє головні моменти		
Уміє викликати і підтримати інтерес аудиторії до предмета		
Слідкує за реакцією аудиторії		
Вирішує питання, які спонукають до дискусії		
Дотримується логічної послідовності у викладенні матеріалу		
Демонструє культуру мовлення, чіткість структури лекції, нормальний темп викладу		
Уміє зняти напруженість і втому аудиторії		
Орієнтує на використання матеріалу, що вивчається, у майбутній професійній діяльності		
Бере участь у створенні дидактичних засобів навчання		
Творчий підхід та інтерес до своєї справи		
Доброзичливість і такт щодо студентів		
Терпіння		
Якості	Притаманне	Має бути
Вимогливість до себе і до студентів		
Зацікавленість в успіхах студентів		
Об'єктивність в оцінці студентів		
Викликає до себе прихильність високою ерудицією, манерою поведінки, зовнішнім виглядом		

Шанобливе ставлення до студентів		
Активна соціальна позиція в суспільстві і в професійній діяльності		

Вкажіть, які інші вміння і якості необхідні, на Ваш погляд, викладачеві для ефективно професійної діяльності.